

Зарубіжна література

Щавурський Б.Б.

“Зарубіжна література”

підручник для 8 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН
2016

УДК 78 (075.2)

ББК 85.31 я7

Щ 13

Художнє оформлення *Андрія Антоніва*

Щавурський Б.Б.

Щ 13 Світова література : підручник для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Б.Б. Щавурський. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2016. — 302 с.

ISBN 978-966-10-4448-6

Підручник укладено відповідно до чинної програми зі світової літератури Міністерства освіти і науки України.

У книзі подано кращі україномовні переклади всіх пропонованих Програмою творів зарубіжних авторів, основні відомості про їхній життєвий і творчий шлях, а також необхідні відомості з теорії літератури та виразного читання.

Кращому осмисленню учнями прочитаних творів сприятиме система різнорівневих завдань та запитань, багатий ілюстративний матеріал.

Для учнів 8-х класів та вчителів світової літератури.

УДК 78 (075.2)

ББК 85.31 я7

Умовні позначення:

Засвоюємо прочитане

Міркуємо над прочитаним

Працюємо творчо

Підсумовуємо вивчене

Твоя мала енциклопедія

Фотоматеріали

Відеоматеріали

Аудіоматеріали

ШАНОВНІ ВОСЬМИКЛАСНИКИ!

У ваших руках підручник із зарубіжної літератури. За його посередництва ви зможете глибше пізнати надзвичайно великий, різнобарвний і цікавий світ, створений геніальною уявою письменників різних часів і різних народів. По суті, цей підручник — своєрідне запрошення у мандри. Лише впродовж одного навчального року ви зможете побувати з ним у Стародавніх Індії, Греції та Римі, середньовічних Китаї та Персії, Франції та Італії, відчувати дух епохи Шекспіра та Сервантеса, побачити барокову велич літературної Іспанії чи разом із Мольєром посміятися із його невдатних героїв. Водночас цей підручник дає можливість не лише насолоджуватися старовиною, бо скажімо, такі його автори як Антуан де Сент-Екзюпері чи Річард Бах могли би бути вашими дідусями.

У підручнику ви познайомитеся не лише зі священними книгами людства — Біблією, Ведами та Кораном, із давньогрецькими міфами чи художніми творами письменників різних епох, а й із репродукціями картин знаних художників світу. Усе це стало значним набутком великої і напрочуд розмаїтої загальносвітової культурної спадщини. І ось тепер ви маєте змогу із нею познайомитись.

Подружившись із цією книжкою, ви навчитеся усвідомлено читати, розуміти й відчувати мистецтво слова, розпізнавати й розшифрувати.

ровувати художні образи, аналізувати літературні тексти, висловлювати власні міркування про прочитане тощо.

Увесь навчальний матеріал розташований у таких основних тематичних розділах: «Священні книги людства як пам'ятки культури і джерело літератури», «Античність», «Середньовіччя», «Відродження», «Бароко і класицизм», «Література XX-XXI століть».

Підручник необхідно читати ретельно і вдумливо. Краще сприйняти художній твір вам повинні допомогти запитання рубрик «Засвоюємо прочитане», «Міркуємо над прочитаним», «Працюємо творчо», «Підсумовуємо вивчене» активізують твої знання, спонукатимуть до власних міркувань, допоможуть самостійно зрозуміти ту чи іншу літературну епоху, теоретичне поняття, художній образ, тему чи порушену в творі проблему.

Крім того, додатковий матеріал з того чи іншого питання ви можете знайти у рубриці «Твоя мала енциклопедія». Пояснення всіх необхідних тобі термінів подано у «Літературознавчому словнику» наприкінці підручника.

Автор

Розділ I

ВСТУП

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК МИСТЕЦТВО СЛОВА

Художня література як вид мистецтва, у якому слово виступає головним засобом образного відтворення життя, постала на ґрунті усної народної творчості (фольклору). Джерелами виникнення літератури є пісня, казка, героїчний епос, які після появи писемності формують основу для розвитку писемної літературної творчості. Художня література є найбільш різнобічним видом мистецтва, вона яскраво і багатогранно відображає життя, передає найтонші відтінки духовного світу людини.

Слово як першоелемент художньої літератури має не лише смислову, а й естетичну функцію, оскільки воно не тільки повідомляє щось розумові, а й впливає на почуття своєю неповторністю, образністю, звуковою організацією, ритмом. Знайомлячись із шедеврами світової літератури, ми розвиваємо власне чуття мови, розширюємо світогляд, опановуємо нелегке мистецтво слова. Цю тему, тобто тему прекрасного, тему величезної сили «святого мистецтва», розкрив видатний англійський поет Вільям Вордсворт (1770–1850) у сонеті «До прекрасного»¹:

Святе мистецтво! В пензлі чи пері
Є сила дати вічність кожній рисі
Хмарини, що пливе в небесній висі,
Веселих промінців химерній грі; —

Вони спиняють порух віт вгорі,
І подорожніх, що ідуть у лісі,
І корабель, що при скелястим мисі
Навік в заливі кинув якорі.

Дитя весни, і літа, й падолисту,
Що вірно тчуть ясну твою окрасу,
Мистецтво, ти даруєш благодать.

І стримане, просте, хоч повне змісту,
Ти вмієш вирвать мить із плину часу
І в ній божисту вічність передать.

Відколи існує художня література, духовна спадщина кожного народу збагатилася численними творами майстрів красного письменства. Дослідженням життєвого та творчого шляху письменників, аналізом їхніх книг займається літературознавство. Літературознавство — ще доволі молода наука. Воно виокремилося у відносно самостійну галузь знань наприкінці XVIII — на початку XIX ст. В процесі вивчення курсу зарубіжної літератури ви, певна річ, глибше

¹ Переклад М. Стріхи.

познайомитеся з кожною із цих дисциплін. Проте чи не найчастіше вам доведеться мати справу з історією літератури, яка досліджує зародження, розвиток і зміну літературних напрямів і художніх стилів.

Усі літературні твори віддавна прийнято поділяти на **три основних роди** (або, інакше, види): епос, лірику і драму. Такий поділ відомий ще із часів Стародавньої Греції і вперше був запроваджений філософом Арістотелем у його трактаті «Про мистецтво поетичне» (IV ст. до н. е.).

Певні уявлення про три головні роди літератури є в кожного із нас, але той, хто ніколи не замислювався про сенс такого поділу, часто має про нього спрощене, не зовсім правильне уявлення. Багатьом видається, що лірика — це обов'язково вірші, з ритмом і римою, драма — те, що можна зіграти на сцені, а епос — це будь-який художній прозовий текст. Проте більш досвідчений читач знає, що і драми бувають віршованими, а стародавні поеми — для прикладу, «Іліаду» й «Одіссею», називають «епічними». Чи інший приклад: ліро-епічну поему «Маруся Чурай» її авторка — видатна українська письменниця Ліна Костенко, означила як історичний роман у віршах.

В **éпосі** (у перекладі із грецької «епос» означає «оповідь») автор має можливість детально описувати предмет, розповідати про пов'язані з ним події і т. п. При цьому позиція автора в епічному творі так чи інакше буде позицією начебто стороннього спостерігача, який дивиться на все, що зображується, немовби чужими очима. Тому головним у такому творі є некваплива розповідь, яка потребує спокійного погляду на речі. Часто можна почути вислів «епічний спокій». І справді, якщо, наприклад, прочитати «Іліаду», то читач відразу ж зауважить, з якою ґрунтовністю Гомер описує щит Ахілла чи поєдинок Ахілла та Гектора. Автор у цій епічній поемі жодним чином не проявляє своїх почуттів: схвалення чи осуду, радості чи відчаю, любові чи ненависті.

Лірика, навпаки, розповідає не стільки про події, скільки про те враження, яке вони справили на автора, про ті почуття, які вони викликали. Зображення внутрішнього світу, переживань, вражень — все це належить до ліричного роду літератури. Головною подією лірики стає переживання події чи предмета, а не сама подія чи предмет.

На відміну від епосу, лірика потребує не відсторонення, а навпаки, занурення читача у почуття та настрої — як авторські, так і власні. Виявляється, нам значно легше це зробити, якщо ліричний текст поєднаний із музикою. Слово «лірика» у перекладі з грецької мови означає «мовлений під звуки ліри» — струнного музичного інструмента, який, як вважали стародавні греки, колись винайшов бог Гермес і передав Аполлону — покровителю мистецтв. Сама назва лірики вказує, що вона в основі своїй споріднена з музикою. Ця спорідненість пояснює нам, чому ліриці притаманні ритм і розміреність.

Драма у перекладі з грецької означає «дія». У ній не розповідається про події, які вже відбулися, а показуються події, які мовби відбуваються на наших очах. Автор драми не має можливості говорити «від себе», тому все, що він хоче

сказати, глядач має зрозуміти із подій, які відбуваються на сцені, і розмов дійових осіб. Тривалий час існування драми не можна було уявити поза театром, і цим пояснюються деякі її особливості. Дія у драмі обмежена суворими рамками. Вона повинна мати логічний початок (зав'язку), розвиток дії і закінчення (розв'язку).

Література як вид мистецтва безперервно розвивається, і кожна історична епоха збагачується новими художніми відкриттями. Тому всю сукупність загальнозначимих змін у літературі впродовж усього її розвитку і називають світовим літературним процесом. У цьому процесі можна виокремити такі основні літературні епохи розвитку світового мистецтва, які визначили особливості літературного процесу: *античність, середні віки, Відродження, Просвітництво, дев'ятнадцяте і двадцяте століття*.

У межах цих епох формувалися, функціонували і змінювали одне одного літературні напрями і течії. **Літературний напрям** — стійке і повторюване у тому чи іншому періоді історичного розвитку літератури коло основних особливостей творчості, що виражається у характері відбору явищ дійсності і, відповідно, засобів художнього зображення.

До основних літературних напрямів літературознавці відносять *класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм, модернізм і постмодернізм*.

Класицизм (від лат. classicus — «взірцевий») — художній напрям у європейському мистецтві межі XVII–XVIII — початку XIX століття, що сформувався у Франції наприкінці XVII століття. Класицизм утверджував вищість державних інтересів перед особистими, переважання громадянських, патріотичних мотивів, культ морального обов'язку. Основний конфлікт класицистичних творів — це боротьба героя між розумом і почуттям. При цьому позитивний герой завжди повинен зробити вибір на користь розуму (наприклад, вибираючи між коханням і необхідністю захищати державу, він зобов'язаний вибрати останнє), а негативний — на користь почуття.

Сентименталізм (від англ. sentimental — «чутєвий», від франц. sentiment — «почуття») — літературний напрям 2-ї пол. XVIII століття, який змінив класицизм. Сентименталісти проголосили про вищість почуття, а не розуму, а відтак найвищою цінністю вважали не державу, а людину. Герої у їхніх творах чітко поділені на позитивних і негативних. Зокрема, в українській літературі риси сентименталізму найяскравіше виражені в п'єсі «Наталка Полтавка» І. Котляревського та повістях «Маруся», «Сердешна Оксана» і «Щира любов» Г. Квітки-Основ'яненка.

Романтизм — художній напрям у європейській та американській культурі кінця XVIII — 1-ї пол. XIX століття. Романтизм виник у 1790-х роках спочатку у Німеччині, а згодом поширився по всій Західній Європі. Для романтизму характерне неприйняття, заперечення дійсності. Відповідно, і романтичний герой перебуває у ворожих стосунках із доколишнім суспільством, протиставлений

йому. Це людина надзвичайна, діяльна, найчастіше — самотня і з трагічною долею.

Реалізм (від лат. *realis* — «речевий, дійсний») — літературний напрям, який зображує дійсність життєво-правдиво. Його представники націлені на художнє пізнання людини у світі. Письменники-реалісти змальовували пряму залежність соціальних, моральних, релігійних уявлень героїв від соціальних умов, великого значення надавали соціально-побутовому аспекту.

Твоя мала енциклопедія

ІСТОРИЧНО-ЛІТЕРАТУРНІ ЕПОХИ

Культурні епохи	Час	Основний художній стиль, напрям	Жанри	Представники
Стародавні цивілізації	IV тис. до н. е. — IX ст. до н. е.		Міфи, фольклорні жанри	
Античність	VIII ст. до н. е. — V ст.	Античність (Давньогрецька та давньоримська літератури)	Комедія, трагедія, поема, ода, елегія	<i>Гомер, Тіртей, Сапфо, Есхіл, Софокл, Вергілій, Горацій, Овідій</i>
Середньовіччя	V ст. — межа XV–XVI ст.	Середньовіччя	Героїчний епос, пісні, балади	<i>«Пісня про Роланда», «Слово о полку Ігоревім», Данте, Лі Бо, Ду Фу, Омар Хайям</i>
Від-родження	XIV–XVI ст.	Ренесанс	Сонети, комедії, трагедії	<i>Шекспір, Сервантес, Петрарка</i>
Новий час	XVII ст.	Бароко	Епіграми, панегірики, поеми, трагедії, комедії, драми	<i>Гонгора-і-Арготе, Джон Донн</i>
Просвіт-ництво	XVIII ст.	Просвітництво Класицизм Сентименталізм	Просвітницький і пригодницький роман, сентиментальна повість, трагедія, комедія	<i>Вольтер, Мольєр, Гете</i>
Культура XIX ст.	XIX ст.	Романтизм Реалізм Натуралізм	Лірика, ліро-епічні поеми, романи, повісті, оповідання, драми	<i>Байрон, Міцкевич, Гоголь, Бальзак, Діккенс, Достоевський, Толстой, Золя</i>
Культура XX–XXI ст.	XX–XXI ст.	Модернізм Авангардизм Постмодернізм	Усі жанрові форми	<i>Кafka, Джойс, Пруст, Сент-Екзюпері, Маркес, Бах</i>

Модернізм (від франц. modern — «новітній, сучасний») — філософсько-естетичний рух у літературі та мистецтві, який виник на межі XIX–XX століть. Для модерністських літературних творів характерні формотворчість, експериментаторство, тяжіння до умовних засобів, антиреалістична спрямованість.

Постмодернізм — літературний напрям, який змінив модерн і різниться від нього розмаїттям елементів, цитатністю, зануренням у культуру; у постмодерністських творах зазвичай відображена складність, хаотичність сучасного світу.

1. Які види мистецтва ви знаєте? Чим відрізняється мистецтво слова від інших видів мистецтва?
2. Що ми називаємо художньою літературою? Як пов'язані художня література і культура?
3. Кого вважають основоположником поділу літератури на роди?
4. Назвіть основні літературні роди і дайте їм стислу характеристику.
5. Згадайте твори, прочитані вами у попередніх класах чи влітку. До якого роду літератури вони належать? Назвіть жанр цих творів.
6. Що таке літературний процес? Дайте його визначення.
7. З якими літературними епохами та напрямками ви познайомилися?

8. Напишіть невеликий твір на тему: «Література в моєму житті».
9. Уважно прочитайте сонет видатного українського перекладача Максима Рильського і дайте відповіді на запитання.

* * *

Епоху, де б душею відпочить,
З нас кожен має право вибирати,
Найдемо тут до вибору багато
Народів, царств, богів, людей, століть.

Готичний присмерк, еллінську блакить,
Легенд біблійних мідь, вісон і злато —
Все можемо на полотні віддати
Чи на папір слухняний перелить.

Але любить чи не любити те,
Що вколо нас і в нас самих росте,
Що творить нас, що творимо самі ми, —

Лише сліпець, що замість крові в нім
Тече чорнило струмнем неживим,
Тривожиться питаннями такими.

10. Про які епохи йдеться у сонеті? Назвіть їх і дайте стислу характеристику. Максим Рильський вважає, що найкраща із епох — це сьогодення. Чи погоджуєтеся ви з автором? Аргументуйте свою думку.

Розділ II

**СВЯЩЕННІ КНИГИ
ЛЮДСТВА
ЯК ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРИ
І ДЖЕРЕЛО ЛІТЕРАТУРИ**

ПАМ'ЯТКИ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Початок людської культури губиться у сивій давнині найперших історичних епох; і започатковує її міфотворчість, що розвивалася упродовж багатьох століть, а то й тисячоліть. Спроба осмислити взаємини людини і природи у філософському і художньому планах, пояснити закономірності різних явищ, виразити моральні правила і норми людських стосунків у давніх народів вилилась у форму легенди, міфу, притчі. Якщо у пізніший період такі погляди виражались у казці і баладі, то на зорі культурного розвитку людства виникали біблійні, коранічні, ведичні легенди та притчі, міфи Стародавньої Греції тощо. І донині учені всього світу звертаються до цих першоджерел з метою не лише всебічного вивчення давніх культур, а й виявлення історичного впливу названих художніх пам'яток на розвиток культури прийдешніх століть.

Вплив біблійних чи інших сказань, міфів Стародавньої Греції на культуру середніх віків, епохи Відродження, на образотворче мистецтво і літературу нового і новітнього часу не потребує доведень, бо він, цей вплив, безсумнівний. Про це свідчать звернення до міфологічних образів багатьох письменників, художників, композиторів тощо. Як сюжети «святих» книг (Веди, Біблія, Коран), так і сюжети давньогрецьких міфів залишились жити у віках і досі надихають уяву майстрів мистецтва та літератури.

Веди — найдавніші пам'ятки індоєвропейської літератури. Протягом багатьох століть вони існували тільки в усній формі. Слово «веда» означає «знання», точніше — вище духовне знання, тому прихильники індуїстської релігії вважають ведичні пам'ятки безсмертним божественним одкровенням.

Веди містять різні частини — Брахмани, Араньяки, Упанішади. В них відображений первісний світогляд аріїв, це своєрідний художньо-міфологічно-релігійний комплекс. Найвищою варною (прошарком) давньоіндійського суспільства були брахмани. Тільки брахмани мали право роз'яснювати зміст священних текстів, здійснювати обряди та ритуали. Вчення, що протягом багатьох століть розробляли та пропагували брахмани називають брахманізмом.

Священною книгою мусульман і водночас першою писемною пам'яткою арабської літератури є Коран (від араб. кур'ан — читання). У Коран увійшли проповіді, настанови, молитви, повчальні оповіді, з якими у формі «божественних одкровень» виступав засновник ісламу Мохаммед (517–632 рр.) у Мецці й Медіні.

Коран відіграв надзвичайно велику роль у формуванні арабської літературної мови. Література всіх мусульманських народів значною мірою спирається на образи, теми, мотиви Корану.

ВЕДИ З «РІГВЕДИ»

(кінець II — середина I тис. до н. е.)

Веди — найдавніші пам'ятки індоєвропейської літератури. Упродовж багатьох століть вони існували тільки в усній формі. Слово «веда» означає «знання», точніше — вище духовне знання, і тому ведичні пам'ятки прихильниками індуїстської релігії вважаються як вічно існуюче і безсмертне божественне одкровення.

Поряд з тим веда мають неперехідну літературну цінність. До їх складу входять твори у віршах і прозі, гімни богам і фольклорні пісні, героїчні легенди і життєві притчі, дидактичні настанови і філософські коментарі. Відповідно ведичні пам'ятки поділяються на декілька розрядів: до першого належать 4 збірки (самхіти) гімнів, замовлянь і жертвних заклинань (Рігведа, Самоведа, Яджурведа, Атхарваведа); до другого — брахмани, теологічні трактати в прозі; до третього і четвертого — араньяки та упанішади, філософські повчання та діалоги.

Серед вед найбільшою художньою вартістю і глибиною змісту вирізняється «Рігведа» («Веда гімнів»), яка складається з 1028 гімнів. Кожний гімн є за своїм походженням то фольклорною піснею, то героїчним міфом чи легендою. Гімни «Рігведи» приписувались святим пророкам, яких надихнули самі боги.

ГІМНИ ДО РАННЬОЇ ЗОРІ

II

Світло лагідне займається, промінням красить всю землю.
Слово й молитву провадить зоря, сипле барви блискучі
І одчиняє ворота деннії. У сні всі лежали;
Ти ж сповістила, що час нам повстати, життям утішатись,
Час нам приносити жертви і дбати про власний достаток.
Темрява скрізь панувала; зоря ж освітила край неба
І до живих завітала. О дочко небес, ти з'явилась!

Манускрипти
священних текстів
мовою каннада
у Східній бібліотеці
(Oriental Library)
Майсура

Ти, молодая, серпанком блискучим укрита!
Скарбів наземних усіх ти цариця! Ідеш ти
Вслід за минулими зорями, ти ж і найстарша
Зір всіх прийдешних, зір вічних. Іди веселити живучих
І оживляти умерлих!.. Зоря відколи нам сіяє?
Зорі сіяли нам досі і потім сіяти нам будуть.
Сяє зоря, в свою чергу, сіяє для нашого щастя.
Вмерли ті люди, що бачили сяйво предвічної зорі,
Бачим зорю ми сьогодні, судилась же й нам тая доля,
Згинуть і наші нащадки, що зорі прийдешні побачать.
В давні віки красно-пишно зоря променіла; сьогодні
Щедро нам світить і потім блищатиме ясно.
Смерті нема їй, ні старощів, завжди в промінні приходить.
Повідь огнисту зоря розливає в долинах небесних.
Темряву чорну жене промениста богиня.
В повіз чудовий запряжені коні червоні. Вже їде
Світ весь будити зоря. Вставайте! Бо знову з'явився
Нам дух життя, щоб усіх оживляти! Ось темрява гине,
День наближається! Час до роботи приймається! Час жити!
Мати богів! Ясне око землі! Вістовнице поданків!
Зоре прекрасна! Світи нам і зглянься на наші поданки!
Славу нам дай, ясна зоре, ти, радоце світу!

Твоя мала енциклопедія

Однією з найцікавіших міфологій є індійська. Цікава вона у першу чергу з точки зору космогонії.

Згідно із «Рігведою», всесвіт походить із хаосу, а якщо точніше — із тісноти. Творіння відбувалося двома актами: 1) розділення неба і землі; 2) створення у просторі опори для їхньої підтримки. Втіленням цього займався Індра чи Варуна, а їхнім помічником виступав Вішну, який розширив простір трьома своїми кроками.

Грецькому «космос» в індійській міфології відповідає поняття «лока» — «місце», «простір», «світ». Космогонічні міфи вед трактують локу як щось, створене уявою богів. Поява світу небес (сваргалока), як і землі, пов'язується із присутністю і діями богів.

Значне місце у ведійській космогонії займає образ сонця. Сонце — осереддя небесного світла, воно дає його всьому живому. Ідея сонця, сонячного світла, небесного саява нерозривно пов'язана із поняттям благополуччя, щастя, активності, нормального людського існування.

Агні — бог вогню.
Класична індійська іконографія

Тисячоокий Індра.
Класична індійська іконографія

ГІМНИ АГНІ

I

Батько всієї родини приносить поданки.
Агні¹ швидко біжить по всім вітті кострища.
Вже не такий він слабкий, молоденький, як був на початку,
В час, як дві матері його на світ породили.
Хутко він займе ті гілочки, ще не доткнуті.
Шириться, ститься, кинувсь на вітки найвищі,
Швидше, все швидше... он кинувсь на нижчі знову.
Гляньте, як раптом Агні боговитий змінив свою постать!
Вітром розмаяний, в'ється, тріщить, гоготить і вирує,
Ділить свій племін, і палить, і сорні сліди полишає.
Мчить, наче повіз, червоним племінням вже неба сягає.
Швидко від сяйва його никне темрява, наче ті птахи,
Що поспішають сховатись від сонця упалів.
Вчуй нас, ти, боже поданків! Ти маєш прекрасне світло,
Коней прудких, пишний повіз ти маєш!
Мудрий, щасливий ти, Агні! О, зглянься на наші благання!
О, допровадь нас скоріше до щастя й багатства!

¹ Агні («вогнь») — у ведичній та індуїстській міфології бог вогню, домашнього вогнища, жертовного багаття. Агні — головний із земних богів, основна функція якого — посередництво між людьми та богами: жертвний вогонь возносить жертву язиками полум'я на небо.

II

Ясного Агні для вас викликаю, господаря люду,
Ми його хвалимо в гімнах, поданки даємо,
Він же на світі держить все створіння й богів усіх вічних.
Любо нам бога такого хвалити, що всім дає щастя,
Любо дивитися, як він росте, як він сяєвом грає!
Полум'ям має на вітті, мов гривую в повозі кінь.
От, роз'ярившись, дерево їсть він і жевріє-сяє.
Наче вода, він біжить і гуде, наче повоз.
Палячи, стежку лишає він чорну. Він вабить, мов небо,
Що усміхається ясно до нас із-за хмари.
Він по землі розстеляється, й землю він палить,
Він розбігається врозтіч, неначе без догляду стадо.
Агні, розкинувши племін, пече, пожирає рослини!..
Дай нам, Агні, товариство хоробре й багатство щасливе,
Дай нам хорошу сім'ю і великі достатки!

ГІМН ПРО ПЕРЕМОГУ ІНДРИ НАД АГІ

Маю співати про ту перемогу, що вчора одержав
Індра-стрілець¹. Переміг він Агі, розділив усі хвили,
Визволив він з гір небесних потоки... І ринули води...
Як до обори корови біжать, так летять вони в море...
Індро! Подужавши первістня хмар, ти розбив єси чари
Тих чарівниць, народження дав сонцеві, місяцю й зорям!
Перед тобою твій ворог зника... Індра вдарив на Врітру²,
То ж найхмарніший був ворог.
Потужним смертельним перуном
Він йому тіло розбив. Мов підтяте сокирою древо,
Долі простягся Агі. Наче прорвана гребля, лежить він,
Водами вкритий, а там тії води утішили серце,
Врітра колись їх держав у своїх величезних обіймах,
Отже, Агі подоланого далять вони і стискають.
Кидають вітри турботні, буйні тіло Врітри, і води

¹ Індра — бог грому і блискавки, головний бог, «цар богів» і «бог всього всесвіту». Він втілює перш за все війську функцію. Індра — бог битви, котрий бере участь у багатьох поєдинках проти демонів чи проти чужих арійам племен.

² Врітра («перешкода») — демон, противник Індри, який перегородив течії рік; уособлення хаосу. Індра народився і виріс саме для того, щоб його вбити.

Топлять його, він тепер така річ, що і назви нема їй!..
Сон, вічний сон покрива тепер ворога Індри!..

ГІМН ДО СОНЦЯ

Сонце святе, що все віда, встає перед поглядом світу,
Коні блискучі несуть його. І перед сонцем,
Оком світовим, зникають, як злодії, темрява й зорі.
Промені, наче палкії вогні, освітили живучих.
Сурія¹, прудкий їздець! Ти нам світло приносиш,
Сяєвом небо сповняєш! Перед богами ти сходиш,
Ти очищаєш, від лиха борониш! Ти світлом вкриваєш
Землю і люди, а небо й повітря ти нам заливаєш.
Міряєш ночі і дні, споглядаєш створіння наземні.
Сім ясних коней твій повіз везуть, о Сурія, боже!
Боже-споглядачу, маєш вінець ти з проміння над чолом.
Їде твій повіз, сім коней упряг у ярма окремі.
Вглядівши сяйво твоє, що блищить після темряви ночі,
Падаєм ниць: ти найвищий з богів! Ти Найкращеє світло!
О добротинець, зійшовши сьогодні високо на небо,
Тугу з серденька мого прожени, а з лиця мого блідість.
Кидаю блідість пташкам лісовим, щоб мені не марніти,
А жовтяницю на жовтії квіти я кину.
Син Адіти² встав потужний, — він ворога мого поборе!
Сам же не маю я сили змагатися з лихом жерущим.

Переклала Леся Українка

БІБЛІЯ

Біблія (з грец. βιβλία — книги) — священна книга християн і водночас стародавня пам'ятка писемності, зібрання різних за формою і змістом релігійних та світських книг, які творилися з XII ст. до н. е. по II ст. н. е. Складається Біблія з двох частин: Старого Заповіту, що визнається як «святе писмо» іудаїзмом і християнством, та Нового Заповіту, що вважається «святим писмом» тільки у християнстві.

¹ Сурія («сонце») — сонячне божество, всевидяче око богів.

² Адіта (Адіт'я) — «незв'язаність», «безмежність». Найчастіше ототожнюється з Сурією і лише іноді вказується, що Сурія — син Адіти.

Євангеліст Іван із Прохором.
Мініатюра із «Пересопницького
Євангелія», 1556–1561 рр.

До Старого Заповіту входять пам'ятки давньоєврейської літератури — П'ятикнижжя, книги історичні, чотири книги Царств, збірки псалмів царя Давида (Псалтир), Пісня пісень Соломона та ін. Тут розповідається про створення Землі і людини, про запровадження Божих законів, якими повинні керуватися люди, а також про угоду Бога з людьми і з обраним єврейським народом. Новий Заповіт складається з чотирьох Євангелій (від Матвія, Марка, Луки, Івана), Діянь та послань апостолів і Апокаліпсиса, або Одкровення Іоанна. Центральною дійовою особою Нового Заповіту є Ісус Христос — Син Божий, який поєднав у собі божественне і людське начала.

Упродовж віків Біблія мала величезний ідейний та художній вплив на духовне життя багатьох країн. Образи Біблії надихали і продовжують надихати найвидатніших митців — письменників, художників, композиторів. Досить назвати «Божественну комедію» Данте, поеми Т. Тассо і Дж. Мільтона, в українській літературі — «Кобзар» Т. Шевченка чи поему «Мойсей» І. Франка.

На території сучасної України Біблію почали перекладати і поширювати ще за часів Київської Русі. Найдавнішою пам'яткою, що дійшла до нашого часу, є Остромирове Євангеліє. У 1581 році з'явилась Острозька Біблія, а повний переклад Біблії вийшов з друкарні Києво-Печерської лаври у 1758 році. Перший переклад «святого письма» сучасною українською мовою здійснено лише наприкінці XIX — на поч. XX ст. П. Кулішем, І. Нечуєм-Левицьким та І. Пулюєм.

БІБЛІЯ КНИГИ СТАРОГО ЗАПОВІТУ

П'ЯТИКНИЖЖЯ МОЙСЕЄВЕ ПЕРША КНИГА МОЙСЕЄВА. БУТТЯ

ГЛАВА 1

¹ На початку Бог створив Небо та землю.

² А земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею, і Дух Божий ширяв над поверхнею води.

³ І сказав Бог: Хай станеться світло! І сталося світло.

⁴ І побачив Бог світло, що добре воно, і Бог відділив світло від темряви.

⁵ І Бог назвав світло: День, а темряву назвав: Ніч. І був вечір, і був ранок, день перший.

⁶ І сказав Бог: Нехай станеться твердь посеред води, і нехай відділяє вона між водою й водою.

⁷ І Бог твердь учинив, і відділив воду, що під твердю вона, і воду, що над твердю вона. І сталося так.

⁸ І назвав Бог твердь Небо. І був вечір, і був ранок, день другий.

⁹ І сказав Бог: Нехай збереться вода з-попід неба до місця одного, і нехай суходіл стане видний. І сталося так.

¹⁰ І назвав Бог суходіл: Земля, а місце зібрання води назвав: Море. І Бог побачив, що добре воно.

¹¹ І сказав Бог: Нехай земля вродить траву, ярину, що насіння вона розсіває, дерево овочеве, що за родом своїм плід приносить, що в ньому насіння його на землі. І сталося так.

¹² І земля траву видала, ярину, що насіння розсіває за родом її, і дерево, що приносить плід, що насіння його в ній за родом його. І Бог побачив, що добре воно.

¹³ І був вечір, і був ранок, день третій.

¹⁴ І сказав Бог: Нехай будуть світила на тверді небесній для відділення дня від ночі, і нехай вони стануть знаками, і часами умовленими, і днями, і роками.

¹⁵ І нехай вони стануть на тверді небесній світилами, щоб світити над землею. І сталося так.

¹⁶ І вчинив Бог обидва світила великі, світило велике, щоб воно керувало днем, і світило мале, щоб керувало ніччю, також зорі.

¹⁷ І Бог умістив їх на тверді небесній, щоб світили вони над землею,

¹⁸ і щоб керували днем та ніччю, і щоб відділювали світло від темряви. І Бог побачив, що це добре.

Бог створює Сонце, Місяць і зірки.
Ян Брейгель Молодший

¹⁹ І був вечір, і був ранок, день четвертий.

²⁰ І сказав Бог: Нехай вода виройть дрібні істоти, душу живу, і птаство, що літає над землею під небесною твердю.

²¹ І створив Бог риби великі, і всяку душу живу плазуючу, що її вода виройла за їх родом, і всяку пташину крилату за родом її. І Бог побачив, що добре воно.

²² І поблагословив їх Бог, кажучи: Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте воду в морях, а птаство нехай розмножується на землі!

²³ І був вечір, і був ранок, день п'ятий.

²⁴ І сказав Бог: Нехай видасть земля живу душу за родом її, худобу й плазуюче, і земну звірину за родом її. І сталося так.

²⁵ І вчинив Бог земну звірину за родом її, і худобу за родом її, і все земне плазуюче за родом його. І бачив Бог, що добре воно.

²⁶ І сказав Бог: Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою, і хай панують над морською рибою, і над птаством небесним, і над худобою, і над усею землею, і над усім плазуючим, що плазує по землі.

²⁷ І Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх.

²⁸ І поблагословив їх Бог, і сказав Бог до них: Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю, оволодійте нею, і пануйте над морськими рибами, і над птаством небесним, і над кожним плазуючим живим на землі!

²⁹ І сказав Бог: Оце дав Я вам усю ярину, що розсіває насіння, що на всій землі, і кожне дерево, що на ньому плід деревний, що воно розсіває насіння, нехай буде на їжу це вам!

³⁰ І земній усій звірині і всьому птаству небесному, і кожному, що плазує по землі, що душа в ньому жива, уся зелень яринна на їжу для них. І сталося так.

³¹ І побачив Бог усе, що вчинив. І ото, вельми добре воно! І був вечір, і був ранок, день шостий.

ГЛАВА 2

¹ І були скінчені небо й земля, і все воїнство їхнє.

² І скінчив Бог дня сьомого працю Свою, яку Він чинив. І Він відпочив у дні сьомім від усієї праці Своєї, яку був чинив.

³ І поблагословив Бог день сьомий, і його освятив, бо в нім відпочив Він від усієї праці Своєї, яку, чинячи, Бог був створив.

⁴ Це ось походження неба й землі, коли створено їх, у дні, як Господь Бог создав небо та землю.

⁵ І не було на землі жодної польової рослини, і жодна ярина польова не росла, бо на землю дощу Господь Бог не давав, і не було людини, щоб порати землю.

⁶ І пара з землі підіймалась, і напувала всю землю.

⁷ І створив Господь Бог людину з пороку земного. І дихання життя вдихнув у ніздрі її, і стала людина живою душею.

⁸ І насадив Господь Бог рай ув Едені на сході, і там осадив людину, що її Він створив.

⁹ І зростив Господь Бог із землі кожне дерево, принадне на вигляд і на їжу смачне, і дерево життя посеред раю, і дерево Пізнання добра і зла.

¹⁰ І річка з Едену виходить, щоб поїти рай. І звідти розділюється і стає чотирма початками.

¹¹ Імення одному Пішон, оточує він усю землю Хавіла, де є золото.

¹² А золото тієї землі добре; там бделій і камінь онікс.

¹³ Ім'я ж другої річки Г'іхон, вона оточує ввесь край Етіопії.

¹⁴ А ім'я річки третьої Тигр, вона протікає на сході Ашшуру. А річка четверта — вона Ефрат.

¹⁵ І взяв Господь Бог людину, і в еденському раї вмістив був її, щоб порала його та його доглядала.

¹⁶ І наказав Господь Бог Адамові, кажучи: Із кожного дерева в Раю ти можеш їсти.

¹⁷ Але з дерева знання добра й зла не їж від нього, бо в день їди твоєї від нього ти напевно помреш!

¹⁸ І сказав Господь Бог: Не добре, щоб бути чоловіку самотнім. Створю йому поміч, подібну до нього.

¹⁹ І вчинив Господь Бог із землі всю польову звірину, і все птаство небесне, і до Адама привів, щоб побачити, як він їх кликатиме. А все, як покличе Адам до них, до живої душі воно ймення йому.

²⁰ І назвав Адам імена всій худобі, і птаству небесному, і всій польовій звірині. Але Адамові помочі Він не знайшов, щоб подібна до нього була.

²¹ І вчинив Господь Бог, що на Адама спав міцний сон, і заснув він. І Він узяв одне з ребер його, і тілом закрив його місце.

²² І перетворив Господь Бог те ребро, що взяв із Адама, на жінку, і привів її до Адама.

²³ І промовив Адам: Оце тепер вона кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона чоловіковою буде зватися, бо взята вона з чоловіка.

²⁴ Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, і стануть вони одним тілом.

²⁵ І були вони нагі обоє, Адам та жінка його, і вони не соромились.

ГЛАВА 3

¹ Але змій був хитріший над усю польову звірину, яку Господь Бог учинив. І сказав він до жінки: Чи Бог наказав: Не їжте з усякого дерева раю?

² І відповіла жінка змієві: З плодів дерева раю ми можемо їсти,

³ але з плодів дерева, що в середині раю, Бог сказав: Не їжте із нього, і не доторкайтесь до нього, щоб вам не померти.

⁴ І сказав змій до жінки: Умерти не вмрете!

Адам і Єва. Мініатюра
із середньовічного манускрипту

⁵ Бо відає Бог, що дня того, коли будете з нього ви їсти, ваші очі розкриються, і станете ви, немов Боги, знаючи добро й зло.

⁶ І побачила жінка, що дерево добре на їжу, і принадне для очей, і пожадане дерево, щоб набути знання. І взяла з його плоду, та й з'їла, і разом дала теж чоловікові своєму, і він з'їв.

⁷ І розкрилися очі в обох них, і пізнали, що нагі вони. І зшили вони фігові листя, і зробили опаски собі.

⁸ І почули вони голос Господа Бога, що по раю ходив, як повіяв денний холодок. І сховався Адам і його жінка від Господа Бога серед дерев раю.

⁹ І закликав Господь Бог до Адама, і до нього сказав: Де ти?

¹⁰ А той відповів: Почув я Твій голос у раю і злякався, бо нагий я, і сховався.

¹¹ І промовив Господь: Хто сказав тобі, що ти нагий? Чи ти не їв з того дерева, що Я звелів був тобі, щоб ти з нього не їв?

¹² А Адам відказав: Жінка, що дав Ти їй, щоб зо мною була, вона подала мені з того дерева, і я їв.

¹³ Тоді Господь Бог промовив до жінки: Що це ти наробила? А жінка сказала: Змій спокусив мене, і я їла.

¹⁴ І до змія сказав Господь Бог: За те, що зробив ти оце, то ти проклятіший над усю худобу, і над усю звірину польову! На своїм череві будеш плазувати, і порох ти їстимеш у всі дні свого життя.

¹⁵ І Я покладу ворожнечу між тобою й між жінкою, між насінням твоїм і насінням її. Воно зітре тобі голову, а ти будеш жалити його в п'яту.

¹⁶ До жінки промовив: Помножуючи, помножу терпіння твої та болі вагітності твоєї. Ти в муках родитимеш діти, і до мужа твого пожадання твоє, а він буде панувати над тобою.

Каїн і Авель.
Тіціан, 1570–1576 рр.

¹⁷ І до Адама сказав Він: За те, що ти послухав голосу жінки своєї та їв з того дерева, що Я наказав був тобі, говорячи: Від нього не їж, проклята через тебе земля! Ти в скорботі будеш їсти від неї всі дні свого життя.

¹⁸ Тернину й осот вона буде родити тобі, і ти будеш їсти траву польову.

¹⁹ У поті свого лица ти їстимеш хліб, аж поки не вернешся в землю, бо з неї ти взятий. Бо ти порошок, і до пороку вернешся.

²⁰ І назвав Адам ім'я своїй жінці: Єва, бо вона була мати всього живого.

²¹ І зробив Господь Бог Адамові та жінці його одежу шкуряну і зодягнув їх.

²² І сказав Господь Бог: Ось став чоловік, немов один із Нас, щоб знати добро й зло. А тепер коли б не простяг він своєї руки, і не взяв з дерева життя, і щоб він не з'їв, і не жив повік віку.

²³ І вислав його Господь Бог із еденського раю, щоб порати землю, з якої узятий він був.

²⁴ І вигнав Господь Бог Адама. А на схід від еденського раю поставив Херувима і меча полум'яного, який обертався навколо, щоб стерегти дорогу до дерева життя.

ГЛАВА 4

¹ І пізнав Адам Єву, жінку свою, і вона завагітніла, і породила Каїна, і сказала: Набула чоловіка від Господа.

² А далі вона породила брата йому Авеля. І був Авель пастух отари, а Каїн був рільник.

³ І сталося по деякім часі, і приніс Каїн Богові жертву від плоду землі.

⁴ А Авель, він також приніс від своїх перворідних з отари та від їхнього лою. І зглянувся Господь на Авеля й на жертву його,

⁵ а на Каїна й на жертву його не зглянувся. І сильно розгнівався Каїн, і обличчя його похилилось.

⁶ І сказав Господь Каїнові: Чого ти розгнівався, і чого похилилось обличчя твоє?

⁷ Отож, коли ти добре робитимеш, то підіймеш обличчя своє, а коли недобре, то в дверях гріх підстерігає. І до тебе його пожадання, а ти мусиш над ним панувати.

⁸ І говорив Каїн до Авеля, брата свого. І сталося, як були вони в полі, повстав Каїн на Авеля, брата свого, і вбив його.

⁹ І сказав Господь Каїнові: Де Авель, твій брат? А той відказав: Не знаю. Чи я сторож брата свого?

¹⁰ І сказав Господь: Що ти зробив? Голос крові брата твого взиває до Мене з землі.

¹¹ А тепер ти проклятий від землі, що розкрила уста свої, щоб прийняти кров твого брата з твоєї руки.

¹² Коли будеш ти порати землю, вона більше не дасть тобі сили своєї. Мандрівником та заволокою будеш ти на землі.

¹³ І сказав Каїн до Господа: Більший мій гріх, аніж можна знести.

¹⁴ Ось Ти виганяєш сьогодні мене з цієї землі, і я буду ховатись від лиця Твого. І я стану мандрівником та заволокою на землі, і буде, кожен, хто стріне мене, той уб'є мене.

¹⁵ І промовив до нього Господь: Через те кожен, хто вб'є Каїна, семикратно буде пімщений. І вмістив Господь знака на Каїні, щоб не вбив його кожен, хто стріне його.

¹⁶ І вийшов Каїн з-перед лиця Господнього, й осів у країні Нод, на схід від Едену.

ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ (ДЕКАЛОГ, АБО ЗАКОН БОЖИЙ)

1. Хай не буде тобі інших богів передо Мною!
2. Не роби собі різьби і всякої подоби з того, що на небі вгорі, і що на землі долі, і що в воді під землею. Не вклоняйся їм і не служи їм, бо Я Господь, Бог твій, Бог заздрисний, що карає за провину батьків на синах, на третіх і на четвертих поколіннях тих, хто ненавидить Мене, і що чинить милість тисячам поколінь тих, хто любить Мене, і хто держиться Моїх заповідей.
3. Не призывай Імення Господа, Бога твого, надаремно, бо не помилує Господь того, хто призиватиме Його Імення надаремно.
4. Пам'ятай день суботній, щоб святити його! Шість днів працєю і роби всю працю свою, а день сьомий субота для Господа, Бога твого: не роби жодної праці ти й син твій, та дочка твоя, раб твій та невілля твоя, і худоба твоя, і приходитько твій, що в брамах твоїх. Бо шість день творив Господь небо та землю, море та все, що в них, а дня сьомого спочив, тому поблагословив Господь день суботній і освятив його.

5. Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі!

6. Не вбивай!

7. Не чини перелюбу!

8. Не кради!

9. Не свідкуй неправдиво на свого ближнього!

10. Не жадай дому ближнього свого, не жадай жони ближнього свого, ані раба його, ані невільниці його, ані вола його, ані осла його, ані всього, що ближнього твого!

Переклав митрополит Іларіон (І. Огієнко)

Твоя мала енциклопедія

Заповіді викладено в Біблії у двох варіантах. З них у релігійний вжиток увійшов перший варіант, що нібито був викарбуваний на тих скрижалях (кам'яних дошках), які Мойсей у пориві гніву кинув на землю й розбив ущент (Вихід. 32:19). А щодо заповідей, які нібито були написані на «нових скрижалях» і які буцімто запропоновані «на вічні часи», то вони давним-давно забуті: їх не знають не тільки рядові віруючі, а й служителі культу. І хоча Всевишній обіцяв Мойсею повторно написати текст саме тих заповідей, «які були на попередніх скрижалях» (Вихід. 32:1), однак ці два варіанти заповідей настільки не схожі між собою, що немає жодних підстав ототожнювати їх. Чим же пояснити таку розбіжність цих начебто «божих» настанов? А річ у тому, що писалися ці приписи-заповіді різними авторами у різний час і пізніше увійшли до «святого письма» без будь-яких переробок з боку укладачів Старого Заповіту.

КНИГИ НОВОГО ЗАПОВІТУ

ЧОТИРИЄВАНГЕЛІЄ ВІД МАТВІЯ

ВІД МАТВІЯ 2

¹ Коли ж народився Ісус у Віфлеємі Юдейським, за днів царя Ірода, то ось мудреці прибули до Єрусалима зо сходу,

² і питали: Де народжений Цар Юдейський? Бо на сході ми бачили зорю Його, і прибули поклонитись Йому.

³ І, як почув це цар Ірод, занепокоївся, і з ним увесь Єрусалим.

Поклоніння волхвів.
Джотто (1267–1337)

⁴ І, зібравши всіх первосвящеників і книжників¹ людських, він випитував у них, де має Христос народитись?

⁵ Вони ж відказали йому: У Віфлеємі Юдейським, бо в пророка написано так:

⁶ І ти, Віфлеєме, земле Юдина, не менший нічим між осадами Юдиними, бо з тебе з'явиться Вождь, що буде Він пасти народ Мій ізраїльський.

⁷ Тоді Ірод покликав таємно отих мудреців, і докладно випитував їх про час, коли з'явилась зоря.

⁸ І він відіслав їх до Віфлеєма, говорячи: Ідіть, і пильно розвідайтеся про Дитятко; а як знайдете, сповістіть мене, щоб і я міг піти й поклонитись Йому.

⁹ Вони ж царя вислухали й відійшли. І ось зоря, що на сході вони її бачили, ішла перед ними, аж прийшла й стала зверху, де Дитятко було.

¹⁰ А бачивши зорю, вони надзвичайно зраділи.

¹¹ І, ввійшовши до дому, знайшли там Дитятко з Марією, Його матір'ю. І вони впали ницьма, і вклонились Йому. І, відчинивши скарбниці свої, піднесли Йому свої дари: золото, ладан та смирну.

¹² А вві сні остережені, щоб не вертатись до Ірода, відійшли вони іншим шляхом до своєї землі.

¹³ Як вони ж відійшли, ось Ангел Господній з'явивсь у сні Йосипові та й сказав: Уставай, візьми Дитятко та матір Його, і втікай до Єгипту, і там зоставайся, аж поки скажу тобі, бо Дитятка шукатиме Ірод, щоб Його погубити.

¹⁴ І він устав, узяв Дитятко та матір Його вночі, та й пішов до Єгипту.

¹ Книжники — це вчителі Закону Божого, належали до фарисейської секти.

Ісус голосить
Нагірну проповідь.
Ілюстрація
Г. Олріка з церкви
Св. Матвія
в Копенгагені

¹⁵ І він там залишався аж до смерті Іродової, щоб збулося сказане від Господа пророком, який провіщає: Із Єгипту покликав Я Сина Свого.

¹⁶ Спостеріг тоді Ірод, що ті мудреці насміялися з нього, та й розгнівався дуже, і послав повбивати в Віфлеємі й по всій тій околиці всіх дітей від двох років і менше, за часом, що його в мудреців він був випитав.

¹⁷ Тоді справдилося те, що сказав Єремія пророк, промовляючи:

¹⁸ Чути голос у Рамі, плач і ридання та голосіння велике: Рахиль плаче за дітьми своїми, і не дасться розважити себе, бо нема їх...

¹⁹ Коли ж Ірод умер, ось Ангол Господній з'явився в Єгипті вві сні Йосипові та й промовив:

²⁰ Уставай, візьми Дитятко та матір Його, та йди в землю Ізраїлеву, бо вимерли ті, хто шукав був душу Дитини.

²¹ І він устав, узяв Дитятко та матір Його, і прийшов у землю Ізраїлеву.

²² Та прочувши, що царює в Юдеї Архелай, замість Ірода, батька свого, побоювся піти туди він. А вві сні остережений, відійшов до країв галілейських.

²³ А прибувши, оселився у місті, на ім'я Назарет, щоб збулося пророками сказане, що Він Назарянин буде званий.

ВІД МАТВІЯ 5

¹ І, побачивши натовп, Він вийшов на гору. А як сів, підійшли Його учні до Нього.

² І, відкривши уста Свої, Він навчати їх став, промовляючи:

³ Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне.

⁴ Блаженні засмучені, бо вони будуть утішені.

⁵ Блаженні лагідні, бо землю впадкують вони.

⁶ Блаженні голодні та спрагнені правди, бо вони нагодовані будуть.

⁷ Блаженні милостиві, бо помилені вони будуть.

⁸ Блаженні чисті серцем, бо вони будуть бачити Бога.

⁹ Блаженні миротворці, бо вони синами Божими стануть.

¹⁰ Блаженні вигнані за правду, бо їхнє Царство Небесне.

¹¹ Блаженні ви, як ганьбити та гнати вас будуть, і будуть облудно на вас наговорювати всяке слово лихе ради Мене.

¹² Радійте та веселіться, нагорода бо ваша велика на небесах! Бо так гнали й пророків, що були перед вами.

¹³ Ви — сіль землі. Коли сіль ізвітріє, то чим насолити їй? Не придасться вона вже нінащо, хіба щоб надвір була висипана та потоптана людьми.

¹⁴ Ви світло для світу. Не може сховатися місто, що стоїть на верховині гори.

¹⁵ І не запалюють світильника, щоб поставити його під посудину, але на свічник, і світить воно всім у домі.

¹⁶ Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла, та прославляли Отця вашого, що на небі.

¹⁷ Не подумайте, ніби Я руйнувати Закон чи Пророків прийшов, Я не руйнувати прийшов, але виконати.

¹⁸ Поправді ж кажу вам: доки небо й земля не минеться, ані йота єдина, ані жаден значок із Закону не минеться, аж поки не збудеться все.

¹⁹ Хто ж порушить одну з найменших цих заповідей, та й людей так навчить, той буде найменшим у Царстві Небеснім; а хто виконає та й навчить, той стане великим у Царстві Небеснім.

²⁰ Кажу бо Я вам: коли праведність ваша не буде рясніша, як книжників та фарисеїв, то не ввійдете в Царство Небесне!

²¹ Ви чули, що було стародавнім наказане: Не вбивай, а хто вб'є, підпадає він судові.

²² А Я вам кажу, що кожен, хто гнівається на брата свого, підпадає вже судові. А хто скаже на брата свого: рака, підпадає верховному судові, а хто скаже дурний, підпадає геєнні огненній.

²³ Тому, коли принесеш ти до жертівника свого дара, та тут ізгадаєш, що брат твій щось має на тебе,

²⁴ залиши отут дара свого перед жертівником, і піди, примирись перше з братом своїм, і тоді повертайся, і принось свого дара.

²⁵ Зо своїм супротивником швидко мирися, доки з ним на дорозі ще ти, щоб тебе супротивник судді не віддав, а суддя щоб прислужникові тебе не передав, і щоб тебе до в'язниці не вкинули.

²⁶ Поправді кажу тобі: Не вийдеш ізвідти, поки не віддаси ти й останнього шеляга!

²⁷ Ви чули, що сказано: Не чини перелюбу.

²⁸ А Я вам кажу, що кожен, хто на жінку подивиться із пожадливістю, той уже вчинив із нею перелюб у серці своїм.

²⁹ Коли праве око твоє спокушає тебе, його вибери, і кинь від себе: бо краще тобі, щоб загинув один із твоїх членів, аніж до геєнни все тіло твоє було вкинене.

³⁰ І як правиця твоя спокушає тебе, відітни її й кинь від себе: бо краще тобі, щоб загинув один із твоїх членів, аніж до геєнни все тіло твоє було вкинене.

³¹ Також сказано: Хто дружину свою відпускає, нехай дасть їй листа розводного.

³² А Я вам кажу, що кожен, хто пускає дружину свою, крім провини розпусти, той доводить її до перелюбу. І хто з відпущеною побереться, той чинить перелюб.

³³ Ще ви чули, що було стародавнім наказане: Не клянись неправдиво, але виконуй клятви свої перед Господом.

³⁴ А Я вам кажу не клястися зовсім: ані небом, бо воно престол Божий;

³⁵ ні землею, бо підніжок для ніг Його це; ані Єрусалимом, бо він місто Царя Великого;

³⁶ не клянись головою своєю, бо навіть однієї волосинки ти не можеш учинити білою чи чорною.

³⁷ Ваше ж слово хай буде: так-так, ні-ні. А що більше над це, то те від лукавого.

³⁸ Ви чули, що сказано: Око за око, і зуб за зуба.

³⁹ А Я вам кажу не противитись злому. І коли вдарить тебе хто у праву щоку твою, підстав йому й другу.

⁴⁰ А хто хоче тебе позивати й забрати сорочку твою, віддай і плаща йому.

⁴¹ А хто силувати тебе буде відбути подорожнє на мило одну, іди з ним навіть дві.

⁴² Хто просить у тебе, то дай, а хто хоче позичити в тебе, не відвертайся від нього.

⁴³ Ви чули, що сказано: Люби свого ближнього, і ненавидь свого ворога.

⁴⁴ А Я вам кажу: Любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас проклинає, творіть добро тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує,

⁴⁵ щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі, що наказує сходити сонцю Своєму над злими й над добрими, і дощ посилає на праведних і на неправедних.

⁴⁶ Коли бо ви любите тих, хто вас любить, то яку нагороду ви маєте? Хіба не те саме й митники роблять?

⁴⁷ І коли ви вітаєте тільки братів своїх, то що ж особливого робите? Чи й погани не чинять отак?

⁴⁸ Отож, будьте досконали, як досконалий Отець ваш Небесний!

ВІД МАТВІЯ 6

¹ Стережіться виставляти свою милостиню перед людьми, щоб бачили вас; а як ні, то не матимете нагороди від Отця вашого, що на небі.

² Отож, коли чиниш ти милостиню, не сурми перед себе, як то роблять оті лицеміри по синагогах та вулицях, щоб хвалили їх люди. Поправді кажу вам: вони мають уже нагороду свою!

³ А як ти чиниш милостиню, хай не знатиме ліва рука твоя, що робить пра-виця твоя,

⁴ щоб таємна була твоя милостиня, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно.

⁵ А як молитесь, то не будьте, як ті лицеміри, що люблять ставати й молитися по синагогах та на перехрестях, щоб їх бачили люди. Поправді кажу вам: вони мають уже нагороду свою!

⁶ А ти, коли молишся, увійди до своєї комірчини, зачини свої двері, і помолися Отцеві своєму, що в таїні; а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно.

⁷ А як молитесь, не проказуйте зайвого, як ті погани, бо думають, ніби вони будуть вислухані за своє велемовство.

⁸ Отож, не вподобляйтеся їм, бо знає Отець ваш, чого потребуєте, ще раніше за ваше прохання!

⁹ Ви ж молитесь отак: Отче наш, що єси на небесах! Нехай святиться Ім'я Твоє,

¹⁰ нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі.

¹¹ Хліба нашого насущного дай нам сьогодні.

¹² І прости нам довги наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим.

¹³ І не введи нас у випробовування, але визволи нас від лукавого. Бо Твоє є царство, і сила, і слава навіки. Амінь¹.

¹⁴ Бо як людям ви простите прогріхи їхні, то простить і вам ваш Небесний Отець.

¹⁵ А коли ви не будете людям прощати, то й Отець ваш не простить вам прогріхів ваших.

¹⁶ А як постите, то не будьте сумні, як оті лицеміри: вони бо змінюють обличчя свої, щоб бачили люди, що постять вони. Поправді кажу вам: вони мають уже нагороду свою!

¹⁷ А ти, коли постиш, намасти свою голову, і лице своє вмий,

¹⁸ щоб ти посту свого не виявив людям, а Отцеві своєму, що в таїні; і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно.

¹⁹ Не складайте скарбів собі на землі, де нищить їх міль та іржа, і де злодії підкопуються й викрадають.

²⁰ Складайте ж собі скарби на небі, де ні міль, ні іржа їх не нищить, і де злодії до них не підкопуються та не крадуть.

²¹ Бо де скарб твій, там буде й серце твоє!

²² Око — то світильник для тіла. Тож як око твоє буде здорове, то й усе тіло твоє буде світле.

¹ Амінь — так, справді, вірно.

²³ А коли б твоє око лихе було, то й усе тіло твоє буде темне. Отож, коли світло, що в тобі, є темрява, то яка ж то велика та темрява!

²⁴ Ніхто двом панам служити не може, бо або одного зненавидить, а другого буде любити, або буде триматись одного, а другого знехтує. Не можете Богові служити й мамоні.

²⁵ Через те вам кажу: Не журіться про життя своє що будете їсти та що будете пити, ні про тіло своє, у що зодягнетесь. Чи ж не більше від їжі життя, а від одягу тіло?

²⁶ Погляньте на птахів небесних, що не сіють, не жнуть, не збирають у клуні, та проте ваш Небесний Отець їх годує. Чи ж ви не багато вартніші за них?

²⁷ Хто ж із вас, коли журиться, зможе додати до зросту свого бодай ліктя одного?

²⁸ І про одяг чого ви клопочетесь? Погляньте на польові лілеї, як зростають вони, не працюють, ані не прядуть.

²⁹ А Я вам кажу, що й сам Соломон у всій славі своїй не вдягався отак, як одна з них.

³⁰ І коли польову ту траву, що сьогодні ось є, а взавтра до печі вкидається, Бог отак зодягає, скільки ж краще зодягне Він вас, маловірні!

³¹ Отож, не журіться, кажучи: Що ми будемо їсти, чи: Що будемо пити, або: У що ми зодягнемось?

³² Бож усього того погани шукають; але знає Отець ваш Небесний, що всього того вам потрібно.

³³ Шукайте ж найперш Царства Божого й правди Його, а все це вам додасться.

³⁴ Отож, не журіться про завтрашній день, бо завтра за себе само поклопочетесь. Кожний день має досить своєї турботи!

ВІД МАТВІЯ 7

¹ Не судіть, щоб і вас не судили;

² бо яким судом судити будете, таким же осудять і вас, і якою мірою будете міряти, такою відміряють вам.

³ І чого в оці брата свого ти заскалку бачиш, колоди ж у власному оці не чуєш?

⁴ Або як ти скажеш до брата свого: Давай вийму я заскалку з ока твого, коли он колода у власному оці?

⁵ Лицеміре, вийми перше колоду із власного ока, а потім побачиш, як вийняти заскалку з ока брата твого.

⁶ Не давайте святого псам, і не розсипайте перел своїх перед свиньми, щоб вони не потоптали їх ногами своїми, і, обернувшись, щоб не розшматували й вас...

⁷ Просіть і буде вам дано, шукайте і знайдете, стукайте і відчинять вам;

⁸ бо кожен, хто просить, одержує, хто шукає, знаходить, а хто стукає, відчинять йому.

⁹ Чи ж то серед вас є людина, що подасть своєму синові каменя, коли хліба проситиме він?

¹⁰ Або коли риби проситиме, то подасть йому гадину?

¹¹ Тож як ви, будучи злі, потрапите добрі дари своїм дітям давати, скільки ж більше Отець ваш Небесний подасть добра тим, хто проситиме в Нього!

¹² Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви. Бо в цьому Закон і Пророки.

¹³ Увійдьте тісними ворітьми, бо просторі ворота й широка дорога, що веде до погибелі, і нею багато-хто ходять.

¹⁴ Бо тісні ті ворота, і вузька та дорога, що веде до життя, і мало таких, що знаходять її!

¹⁵ Стережіться фальшивих пророків, що приходять до вас у одежі овечій, а всередині хижі вовки.

¹⁶ По їхніх плодах ви пізнаєте їх. Бо хіба ж виноград на тернині збирають, або фіги із будяків?

¹⁷ Так ото родить добрі плоди кожне дерево добре, а дерево зле плоди родить лихі.

¹⁸ Не може родить добре дерево плоду лихого, ані дерево зле плодів добрих родити.

¹⁹ Усяке ж дерево, що доброго плоду не родить, зрубується та в огонь укидається.

²⁰ Ото ж бо, по їхніх плодах ви пізнаєте їх!

²¹ Не кожен, хто каже до Мене: Господи, Господи! увійде в Царство Небесне, але той, хто виконує волю Мого Отця, що на небі.

²² Багато-хто скажуть Мені того дня: Господи, Господи, хіба ми не Ім'ям Твоїм пророкували, хіба не Ім'ям Твоїм демонів ми виганяли, або не Ім'ям Твоїм чуда великі творили?

²³ І їм оголошу Я тоді: Я ніколи не знав вас... Відійдіть від Мене, хто чинить беззаконня!

²⁴ Отож, кожен, хто слухає цих Моїх слів і виконує їх, подібний до чоловіка розумного, що свій дім збудував на камені.

²⁵ І линула злива, і розлилися річки, і буря знялася, і на дім отой кинулась, та не впав, бо на камені був він заснований.

²⁶ А кожен, хто слухає цих Моїх слів, та їх не виконує, подібний до чоловіка того необачного, що свій дім збудував на піску.

²⁷ І линула злива, і розлилися річки, і буря знялася й на дім отой кинулась, і він упав. І велика була та руїна його!

²⁸ І ото, як Ісус закінчив ці слова, то народ дивувався з науки Його.

²⁹ Бо навчав Він їх, як можновладний, а не як ті книжники їхні.

Переклав митрополит Іларіон (І. Огієнко)